

22. Isoaho M. The Image of Aleksandr Nevskiy in Medieval Russia: Warrior and Saint (The Northern World; 21) / M. Isoaho. – Leiden : Brill Academic Publishers, 2006. – 417 p.
23. Veližev M. Kevin M. F. Platt, Terror and Greatness / M. Veližev // Cahiers du monde russe. – 2011. – 52/4. – P. 819-825.

Нємчинов І. Г. Образ Олександра Невського: від нарративу до міфу.

У статті аналізується процес створення нарративу Олександра Невського як важливої частини російського історичного гранд-нарративу, а також поступове перетворення Невського в національний міф у контексті сучасної філософії історії.

Автор робить висновок, що образ Невського виявляється настільки затребуваним у різні епохи російської історії тому, що в ньому зосереджена парадигма російського мислення, серцевиною якого є антизахідництво. У російській свідомості Друга світова (Велика Вітчизняна) війна все ще триває. І головним ворогом є Захід. Це означає, що міф Невського має майбутнє.

Ключові слова: нарратив, міф, образ, філософія історії, дискурс, сюжет, ідентичність, ідеологія.

Nemchynov I. G. The image of Alexander Nevsky: from the narrative to the myth.

The article analyzes the process of creating a narrative of the Alexander Nevsky as an important part of the Russian historical grand-narrative, as well as the gradual transformation of the Nevsky in national myth in the context of modern philosophy of history.

The author concludes that the image of Nevsky is so popular in different periods of Russian history, that it focused paradigm of Russian thinking, the core of which is the Anti-Westernism. In the Russian minds The Second World (The Great Patriotic) War is still going on. And the main enemy is the West. This means, that the myth of Nevsky has a future.

Key words: narrative, myth, image, philosophy of history, discourse, plot, identity, ideology.

УДК 316.728:001.895

Опанасюк Ю. І.

ІННОВАЦІЙНИЙ ТИП ПРОГРЕСУ ЯК РАДИКАЛЬНА ЗМІНА СТИЛЮ ЖИТТЯ

Соціальний прогрес спричинив необхідність обґрунтування різних концепцій суспільства нового типу. Серед них належне місце посідає її учення про знанняве, або К-суспільство, політичним вектором якого є спрямованість на досягнення високого рівня якості та безпеки життя. Для такого суспільства ООН розробила навіть своєрідний індекс життєдіяльності. Але він потребує певної корекції з огляду на сучасний інноваційний тип прогресу. Сьогодні людина часто постає опосередкованим агентом виробництва, перебуває немов би поза межами виробничих процесів. Зміна ролі суб'єкта виробничих процесів призводить до домінування інтелектуальної діяльності над безпосередньою предметно-практичною. Це викликає необхідність формування працівника нового типу і зумовлює потребу його підготовки на засадах гуманізації виробництва та інтелектуалізації праці, а отже, реалізації творчої природи діяльності й розвитку сутнісних сил людини.

Ключові слова: людина, суспільство, культура, соціальний прогрес, інноваційний прогрес, К-суспільство.

На межі ХХ-ХХІ століть соціальний прогрес ознаменувався формуванням концепції суспільства нового типу, яке отримало назву суспільства, заснованого на знаннях, або К-суспільства. Воно набуло принципово нових вимірів, якими, окрім технологічного, виявилися соціальний, етнічний і політичний. Компонентами такого суспільства постали нові міждисциплінарні знання, які генерують наукові та суспільні інститути, підготовка

високоякісного людського капіталу, яку здійснює освіта, створення додаткових багатств на базі економіки знань і формування на цій основі інтегрального вектора розвитку суспільства, спрямованого на підвищення якості та безпеки життя всіх його членів. Таке суспільство характеризується суттєвою зміною структури праці, трудових відносин, соціального захисту людей, зайнятості населення. З'явилося нове соціальне оточення, в якому, поряд з матерією та енергією, важливими продуктивними факторами стали інформація та наукові знання. Крім того, “нове суспільство має бути засновано на знанні, що організоване у вигляді спеціалізованих дисциплін, а його членами мають бути люди, які володіють спеціальними знаннями в різних галузях” [1, с. 54]. Для такого суспільства чітким політичним вектором є спрямованість на досягнення високого рівня якості та безпеки життя як у національному, так і глобальному масштабах.

Якісна й кількісна характеристика стану К-суспільства здійснюється розробленим ООН індексом К-суспільства. Він синтетичний і визначається трьома вимірами. По-перше, індексом інтелектуальних активів суспільства, який формується з допомогою таких індикаторів, як повний термін шкільного навчання в країні, кількість молоді віком до 15 років, що здобуває освіту, рівень надання населенню інформацій з допомогою засобів масового зв'язку. По-друге, це індекс перспективності розвитку суспільства, що визначається державними витратами на охорону здоров'я, на дослідження та інноваційний розвиток країни, зниженням витрат на оборону країни, кількістю дітей на одного вчителя у початковій школі, рівнем свободи від корупції. Третім є індекс якості розвитку суспільства, що характеризує якість та безпеку життя людей через урахування таких факторів, як рівень дитячої смертності, нерівність розподілу матеріальних та соціальних благ між громадянами суспільства, співвідношення захищеної в економічному відношенні території до загальної території країни, кількість викидів вуглекислого газу на душу населення. Індекс К-суспільства визначається як середнє арифметичне від названих вище трьох індексів і коливається у межах від нуля до одиниці. При цьому найгірші значення наближаються до нуля, а найкращі – одиниці. За даними ООН серед 191 країни світу за індексом розвитку К-суспільства у 2005 р. Україна перебувала на 40 місці і була серед 45 кращих країн світу.

Сучасний інноваційний прогрес, змінюючи технологічний базис виробництва, створює умови для відсторонення працівника в ряді галузей економіки від безпосередньої участі у виробничому процесі. Людина перестає бути безпосереднім агентом виробництва, виходить з його структури, здійснює його регламентування, перебуваючи поза межами виробничих процесів. Однак це не означає зменшення ролі людини, її праці у сучасному виробництві. Автоматизація виробництва дійсно приводить до передачі значного числа виробничих функцій від людини до машини. Але водночас значне число функцій живої праці залишається. Це насамперед функції програмування, перевірка та прийом готових до експлуатації систем (перевірка готовності агрегатів до роботи, їх включення, набір програм для їх роботи), забезпечення необхідними ресурсами, спостереження і контроль за ходом виробничих процесів, ремонт автоматичних систем – усе це підвищує роль людини у виробництві. Зміна ролі людини у виробництві проявляється в тому, що жива праця починає переважати над уречевленою як основний фактор виробництва. При цьому домінуючим типом праці стає індивідуальна переважно інтелектуальна, озброєна знаннями праця. Змінюється і тип працівника. Його найголовнішими рисами стають постійне прагнення до самовдосконалення, розвиток творчих і організаторських здібностей, професійних вмінь і навичок, відчуття нового, вміння оцінювати досягнуте, бачити вади й шукати способи їх усунення, економічне мислення, що проявляється в умінні знаходити оптимальні для зростання ефективності варіанти розв'язання проблем. Працівник такого типу повинен мати ґрунтовні базові знання та вміння для швидкого освоєння нової техніки, мати широку

кваліфікацію, здатність до розумового та психологічного напруження, мати такі психофізіологічні якості, як цілеспрямованість, сумлінність, психологічна стійкість.

Зміна ролі людини у виробництві, формування працівника нового типу зумовлює і підвищення вимог до умов праці, з одного боку, та рівня підготовки працівника, з іншого. Перше пов'язано з гуманізацією виробництва, а друге – з інтелектуалізацією праці. Зрештою, це приводить до збагачення змісту праці людини, її творчого характеру, розвитку її сутнісних сил.

Гуманізація, як зазначає В. Г. Чепінога, виробництва пов'язана із соціальним партнерством. Останнє означає спільну діяльність суб'єктів трудових відносин, спрямовану на погодження інтересів і вирішення наявних проблем. Воно передбачає готовність роботодавців та найманих працівників до взаєморозуміння і злагоди, прагнення до гармонії відносин між ними. Важливу роль у ньому відіграє і держава, що виступає, з одного боку, гарантом прав та зобов'язань, що беруть на себе учасники партнерства, а з іншого – контролером їх виконання і арбітром при виникненні конфліктних ситуацій. Система соціального партнерства, сприяючи об'єднанню зусиль учасників трудових відносин, створює сприятливі умови у сфері трудової діяльності людей, свідчить про велику ступінь демократизації суспільства, нову якість відносин у соціально-трудої сфері. А це і є ознакою соціального прогресу [2, с. 36].

Підвищення рівня технічної оснащеності виробництва і зумовлене ним ускладнення праці приводять до її інтелектуалізації. Це проявляється, по-перше, у підвищенні рівня освітньої та спеціальної (фахової) підготовки працівника, а по-друге, – у зростанні в загальній масі людей, що працюють та мають вищу і середню спеціальну освіту. Стає настійною необхідністю підвищення рівня підготовки працівників, що приводить до збільшення часу на навчання протягом усього життя працівників і зростання затрат на підготовку робочої сили. В більшості розвинутих країн світу початок навчання починається з 6 років, а тривалість повної середньої освіти становить 12-15 років. Нині у світі існує тенденція суттєвого розширення числа осіб, які бажають отримати вищу освіту. Це ставить перед вищою освітою радикальне завдання – підвищення її якості, націленості її на забезпечення потреби і здатності особи до постійного удосконалення своєї освіти протягом усього свого життя.

З іншого боку на наших очах формується інформаційне суспільство, яке об'єднує всіх людей, незалежно від раси, культури, релігійних і політичних переконань. Це – важливий загальноцивілізаційний феномен, зумовлений розвитком процесу глобальної інформатизації суспільства. Однією з тенденцій, за словами В. І. Пожуєв, є “підвищенням рівня інформаційної комунікабельності суспільства, серед яких слід виділити: швидке зростання інформаційних комунікацій в суспільстві, в результаті чого посилюється обмін інформацією як між окремими людьми, так і організаціями, регіонами, країнами і континентами; інтенсивність міжнародних зв'язків, в результаті чого посилюється міжнародна співпраця в економічній, науковій, освітній, культурній сферах; новий етап у розвитку міжнародного розподілу праці і зайнятості населення, що особливо помітно в інформаційній сфері суспільства” [3, с. 5-6].

Глобальний інформаційний простір перетворює економічну, політичну, суспільну, культурну діяльність. Інформаційні технології підвищують інтенсивність зв'язків між народами, людьми і цивілізаціями. Інформаційна революція надає можливість масовій освіті, істотно змінює механізми управління суспільством і створює нові політичні структури. Капітал уступає місце інформації, знанням, інтелекту. Соціальна нерівність потісняється нерівністю інтелектуальною, збільшується інтелектуальна експлуатація. Це приводить до зміни структури еліт, глобалізація змінює життя людей у багатьох країнах світу, прискорює

час і стиснує простір, розмиває кордони, різко інтенсифікує соціальні процеси. Важливою тенденцією сучасності є те, що у розвинутих країнах світу формується новий, інформаційний образ людей. Справа в тому, що інформаційне середовище суспільства достатньо швидко формує у людей нові навички, стереотипи поведінки, нові культурні запити і навіть нові цінності. Нове інформаційне середовище змінює саму людину, весь стиль життя і професійної діяльності.

На думку О. Ракітова, інформаційним вважається суспільство, “якщо: 1) будь-який індивід чи організація у будь-якій точці землі можуть отримати за платню на основі автоматизованого доступу будь-яку інформацію і знання, необхідні для його життєдіяльності; 2) у суспільстві виробляється доступна будь-якому індивіду, групі чи організації сучасна інформаційна технологія; 3) мають місце розвинуті інформаційні інфраструктури, що забезпечують створення національних інформаційних ресурсів в об’ємі, що відповідає постійно зростаючому науково-технологічному і соціально-історичному прогресу; 4) відбувається процес прискореної автоматизації і роботизації всіх сфер і галузей виробництва і управління; 5) відбуваються радикальні зміни соціальних структур, наслідком яких є розширення сфери інформаційної діяльності і послуг” [4, с. 31-32]. Подані риси повністю відповідають сучасності, адже в даний час здійснюється прискорена автоматизація і роботизація всіх сфер і галузей виробництва і управління; відбуваються радикальні зміни соціальних структур, наслідком яких є розширення сфери інформаційної діяльності і послуг. Завдяки мережі Internet стираються кордони між державами, вона являє собою принципово новий тип суспільної комунікації, нову модель спілкування між суб’єктами світового суспільства, відкриває нові можливості інформаційного обміну в межах всього світу. Становлення інформаційно-інтелектуальної економіки характеризується небаченим розвитком мережі Internet, що став явищем глобального масштабу. Інтелектуальні ресурси людини використовуються з найбільшою ефективністю через розвиток комп’ютерів нового покоління, які виконують трильйон операцій за секунду, що дозволяє перейти до управління різними процесами в режимі реального часу на основі вчасної, повної та об’єктивної інформації, застосування технологій на випередження. Вартість інтелектуального ресурсу сучасного розвинутого суспільства, за експертними оцінками перевищує вартість основних фондів традиційних галузей індустрії [5, с. 128].

Крім того, гармонізацію особистості у функціонуючому світі інформації забезпечує певного роду інформація як у біологічному, так і у соціальному планах. Особистості необхідно усвідомлення своїх потреб, що спонукають до її пошуку і використанню інформації в контексті соціальних рамок інформаційного суспільства [6, с. 330-342]. Модифікується поведінка індивіда під впливом інформаційних технологій, хоча ця поведінка відповідає ортодоксальній моделі “*homo economicus*”, має місце міна система уподобань, так як по мірі зростання доходу у структурі попиту починають займати місце потреби нематеріального характеру. У той же час потребу в інформації слід відрізнити від звички споживати нескладну адаптовану інформацію, отримуючи лише емоційне задоволення. Слід висловити думку, що на біологічному рівні потреба в інформації виявляється як потреба виживання і зв’язку з природним світом. На соціальному рівні потреба в інформації виявляється, як потреба бути інформованим, що супроводжується почуттям психологічної впевненості у завтрашньому дні. При недостатній інформованості у людини може виникнути, перш за все, почуття втрати самого себе, своєї ролі в оточуючому світі, так і зв’язку, чи навіть своєї ідентичності конкретної групи чи суспільства у цілому. Наслідком цього може стати навіть психологічний дискомфорт, який, з позицій синергетики, може відіграти подвійну роль: з однієї сторони, руйнація психологічної цілісності особистості, її дезорганізації, а з іншої – активна позиція особистості по пошуку необхідної інформації. У

цьому випадку людина стає відкритою системою, активно взаємодіючою з природним і соціальним середовищем, яка обмінюється речовиною, енергією та інформацією. Саме дана прикмета – активність особистості – суспільство може використовувати для вирішення поточних і глобальних проблем, з якими зітнулося суспільство у XXI столітті. При задоволенні будь-якої потреби в інформації людина відчуває позитивні емоції, роль яких є вирішальною. Як зазначає Д. І. Дзвінчук, “різноманітність почуттів, що супроводжують процес задоволення потреб в інформації, суб’єктивно переживається людиною, віддзеркалюється її пам’яттю і штовхає до подальших пошуків інформації для поновленого споживання інформації. Так народжується звичка до споживання інформації, яка розглядається в психології і фізіології як утворення у мозкових структурах стійких нервових зв’язків, що відрізняються підвищеною готовністю до функціонування” [7, с. 78].

Аналогом даних уявлень є інформаційна теорія емоцій, розроблена П. Сімоновим, згідно з якою емоції визначаються актуальною потребою і можливістю чи ймовірністю її задоволення. У контексті потребнісно-інформаційної теорії людина розглядається як така, що володіє унікальною особливістю відчувати насолоду чисто інформаційного походження саме за рахунок властивої йому потреби долати хаос і невизначеність оточуючого світу. Суть потребнісно-інформаційної теорії заключається у тому, що вчинки людей визначаються їх потребами у певного роду інформації.

Отже, в умовах інформаційного суспільства історична тенденція приводить до того, що домінуючі функції і процеси все більше виявляються організованими за принципом мереж. Саме мережі складають соціальну морфологію наших суспільств, а поширення мереженої логіки, на думку М. Кастельса, значною мірою відбивається на розвитку та результатах процесів, пов’язаних з виробництвом, повсякденним життям, культурою та владою. Інформація розглядається як різновид мережевих благ і володіє властивостями останніх, а, володіючи властивостями мережевих благ, суспільних благ і рядом власних, специфічних властивостей, перетворюється на визначальний ресурс сучасного економічного життя.

Сьогодні вчені акцентують увагу не стільки на зростанні ролі та значення інформації, скільки на пріоритетності інтелектуальної діяльності та знань, тобто інформації, яка засвоєна людиною. Ці зрушення знайшли відображення у концепціях “економіки, заснованої на знаннях”, “суспільства знань”, “економіки знань”, “інтелектуальної економіки”, які характеризуються: 1) заміщенням праці знаннями, пріоритетність інтелектуальних, а не технічних навичок, перетворення економіки в систему, що функціонує на основі обміну та економіки знань; 2) заміна трудової діяльності новим типом активності, заснованої на творчості; 3) перетворення суспільного виробництва в інноваційне, яке базується на використанні нових знань.

Л і т е р а т у р а :

1. *Дракер П.* Посткапиталистическое общество / П Дракер // Новая постиндустриальная волна на Западе. – М. : Academia, 1999. – 634 с.
2. *Чепінога В. Г.* Економічна теорія : підручник / В. Г. Чепінога. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 653 с.
3. *Пожуєв В. І.* Шляхи і напрями формування і реалізації сучасного інформаційного суспільства в умовах глобалізації / В. І. Пожуєв // Запорізька державна інженерна академія. – 2011. – № 46. – С. 5-18.
4. *Ракитов А. И.* Философия компьютерной революции / А. И. Ракитов. – М. : Политиздат, 1991. – 287 с.
5. *Белл Д.* Прихід постіндустріального суспільства / Д. Белл // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К., 1996. – С. 194-251.
6. *Лазаревич А. А.* Грядущее информационное общество / А. А. Лазаревич, А. В. Ханкевич, Д. И. Широканов. – Минск : Белорусская наука, 2006. – 392 с.
7. *Дзвінчук Д. І.* Трансформаційні процеси в освітніх системах-вимоги XXI ст. / Д. І. Дзвінчук // Нова парадигма : зб. наук. пр. – К. : НПУ, 2007. – Вип. 72. – С. 76-81.

Опанасюк Ю. І. Інноваційний тип прогресса как радикальное изменение стиля жизни.

Соціальний прогресс повлек необхідність обосновання різних концепцій общества нового типа. Среди них надлежащее место занимает и учение о знании, или К-общество, политическим вектором которого является направленность на достижение высокого уровня качества и безопасности жизни. Для такого общества ООН разработала даже своеобразный индекс жизнеспособности. Но он нуждается в определенной коррекции, учитывая современный инновационный тип прогресса. Сегодня человек часто появляется опосредствованным агентом производства, находится словно бы вне пределов производственных процессов. Смена роли субъекта производственных процессов приводит к доминированию интеллектуальной деятельности над непосредственной предметно-практической. Это вызывает необходимость формирования работника нового типа и предопределяет потребность его подготовки на принципах гуманизации производства и интеллектуализации труда, а следовательно, реализации творческой природы деятельности и развитию сущностных сил человека.

Ключевые слова: человек, общество, культура, социальный прогресс, инновационный прогресс, К-общество.

Opnasiuk J. I. The innovative type of progress as radical change of lifestyle.

Social progress entailed the necessity of ground of different conceptions of society of new type. Among them the proper place is occupied by studies about knowledge, or K-society the political vector of which is an orientation on achievement of high level of quality and safety of life. For such society to UNO worked out the original index of vital functions even. But he needs certain correction taking into account the modern innovative type of progress. Today a human often appears the mediated agent of production, is as if out of limits of productive processes. Changing of role of subject of productive processes results in prevailing of intellectual activity above direct in-practical. It causes the necessity of forming of worker of new type and predetermines the necessity of his preparation on principles of humanizing of production and intellectualization of labour, and thus, realization of creative nature of activity to development of essence forces of human.

Keywords: human, society, culture, social progress, innovative progress, K-society .

УДК165.242.1(477)

Останчук Г. О., Кравченко К. Г.

**ПРОБЛЕМА САМОПІЗНАННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНЦЯ
ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ФІЛОСОФІЇ СОКРАТА ТА Г. СКОВОРОДИ**

У статті розкривається проблема самопізнання сучасного українця в умовах складних перемін життєвих настанов, цінностей та переконань, яскравим виразом яких постали останні події України. Аналізуються концепції самопізнання Сократа та Г. Сковороди як шляху осмислення та самоідентифікації сучасним українцем самого себе, встановлення гармонії із самим собою та віднаходження свого місця в житті суспільства, а також тієї опори, що змогла б допомогти йому у сучасних реаліях.

Ключові слова: самопізнання, самоідентифікація, самовдосконалення, масетика, чеснота, благо, добродісна поведінка, моральна втома, “опора”, буття, людина, особистість, суспільство, духовні цінності, “сродна праця”.

В умовах стрімкого росту глобалізаційних процесів відбувається перебудова свідомості людини, змінюється її мислення, ставлення до цінностей, до духовного, до вічного. Поширення “масовості” на усі сфери життя суспільства, включаючи культуру, перш за все, що супроводжується соціально-економічними, політичними, психологічними, антропологічними, загальнокультурними і цивілізаційними змінами, в широких масштабах